

Giyside Görünür Onarım ile Kişiselleştirilmiş Uygulama Denemeleri

Personalized Application Trials with Visible Mending on Garments

Aytül Akdoğan Öne, *Tekstil ve Moda Tasarımı, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi*
Gözde Bursalıgil, *Tekstil ve Moda Tasarımı, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi*

Özet

Hızlı modanın sonuçlarından biri olarak kontrolsüz atık oluşumu; doğal kaynaklar, insan sağlığı ve çevre için risk oluşturan bir noktaya gelmiştir. Bu sonuçlara bağlı olarak yavaş moda akımı ve sürdürülebilirlik kavramları gün geçtikçe önem kazanmaya başlamıştır. Tekstil ve moda tasarımı alanında yavaş moda ve sürdürülebilirlik kavramları açısından görünür onarım yöntemleri kaynak tüketmeden giysi atıklarının yönetimi açısından önem arz etmektedir. Görünür onarım yöntemleri ve sürdürülebilirlik kazanımları bu çalışmada sekiz uygulamalı örnek ve teknik açıklamalar ile irdelenmiştir. Bu tekniklerin uygulandığı giysiler sökülme, yırtılma, aşınma, yanma vb. oluşan deformasyonlar sonucunda değer kaybetmiş giysilerden oluşmaktadır. Giysiler uygun görülen görünür onarım teknikleri uygulanarak yeniden kullanılabilir hale getirilmeye çalışılmıştır. Görünür onarım tekniklerinin kullanılması ile, giysi onarımının ötesine geçilerek ufak bir dokunuş ile daha önce defo olarak görülen alan dikkat çekici bir yüzey etkisi de kazanmaktadır. Bu yeni oluşan yüzey etkisi, görünürlüğü ile dikkat çekecek, ürünün sahibi açısından bilinçli bir yaklaşımın destekleyicisi olduğunu da hatırlatacaktır. Yapılan uygulamalarda el işçiliği gerektiren tekniklerin kullanımı aracılığı ile giysiye değer katılmaya ve giysinin kusurlu algısı değiştirilmeye çalışılmaktadır. Bu konunun belirlenmesindeki en önemli etken; yavaş moda hareketi dahilinde görünür onarım yöntemleri üzerine kapsamlı bir bakış açısı oluşturabilmektir. Çalışmada ayrıca giysi tasarımı, üretim süreçleri, kullanım ömrü gibi açılardan bu tekniklere olan gelenekselleşmiş düşünceleri ve beklentileri değiştirerek toplumsal bilinç oluşturabilmenin farklı yollarını önerebilmek; sürdürülebilirlik için bu tekniklerin giysi tasarımındaki önemini ve potansiyelini ortaya koymak amaçlanmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Sürdürülebilirlik, yavaş moda, giysi tasarımı, görünür onarım, yeniden tasarım, ileri dönüşüm.

Akademik disiplin(ler)/alan(lar): Tekstil ve moda tasarımı, el sanatları, giysi tasarımı.

Abstract

Uncontrolled waste creation as one of the consequences of fast fashion has reached a point where it poses a risk to natural resources, human health, and the environment. Depending on these results, the concepts of slow fashion and sustainability have started to become important day by day. In the field of textile and fashion design, visible mending methods in terms of slow fashion and sustainability are important for the management of clothing waste without consuming resources. Visible mending methods and sustainability outcomes are discussed in this study with eight applied examples and technical explanations. The clothes on which these techniques are applied can be ripped, torn, worn, burned, etc. They are clothes that have lost value as a result of deformations. The clothes were made into reusable products by applying the visible mending techniques that were deemed appropriate. Beyond mending the garment through visible mending techniques, a small touch also creates a remarkable surface effect on the area that was previously seen as a defect. This newly formed small surface effect will draw attention with its visibility and will remind the owner of the product that it supports a conscious approach. With the use of handcrafted techniques, it attempts to add value to the garment and to change the defective perception of the garment. The most important factor in determining this issue; to create a comprehensive perspective on visible mending methods within the slow fashion movement. In addition, by suggesting different ways to create social awareness by changing the traditional thoughts and expectations towards these techniques in terms of clothing design, production processes, and lifespan, and to reveal the importance and potential of these techniques in garment design for sustainability.

Keywords: Sustainability, slow fashion, apparel design, visible mending, redesigning, upcycling.

Academical disciplines/fields: Textile and fashion design, hand crafts, apparel design.

- **Sorumlu Yazar:** Aytül Akdoğan Öne, Tekstil ve Moda Tasarımı Bölümü, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi.
- **Adres:** Meclis-i Mebusan Caddesi. No:24, 34427, Fındıklı, İstanbul
- **e-posta:** aytulakdogan4488@hotmail.com
- **ORCID:** 0000-0002-0726-9040
- **Çevrimiçi yayın tarihi:** 30.05.2022
- **doi:** 10.17484/yedi.1017090

Geliş tarihi: 01.11.2021 / **Kabul tarihi:** 20.05.2022

1. Giriş

Hızlı moda kavramının ortaya çıkmasında etkin rol oynayan hızlı giysi üretimi, Sanayi Devrimi'nden sonra endüstriyel ve teknolojik gelişmelerle ortaya çıkmıştır. Hazır giyim endüstrisindeki teknolojik gelişmeler ve mekanizasyon, üretim maliyetlerini düşürmüş ve dünya çapında seri üretimin hızını ve miktarını artırmıştır. Bu duruma bağlı olarak giysi fiyatlarındaki düşüş giyim ürünlerini kolay ulaşılabilir ve sıklıkla yenilenebilir bir hale getirmiş, bu durum da toplumlarda giyim alışkanlıklarının değişmesine neden olmuştur. Bir giysinin uzun süre kullanılabilmesi için ürün kalitesi ve kurulan bağ önemli unsurlardır. Hızlı modanın karakteristik özellikleri doğrultusunda tüketim temposunun hızlanması giysilerin kumaş ağırlığı, dikiş kalitesi ve konstrüksiyon detayları olmak üzere aynı kalitede üretilmemesi sistematik bir kalite düşüşüne sebep olmaktadır (Cline, 2012, s. 90). Her geçen gün daha önce hiç olunmadığı kadar fazla giysiye sahip olmakla birlikte sahip olunanlar da eskiden kullanılan giysilerden çok daha kısa süre kullanılmakta, hatta elde tutulmaktadır (Gracey & Moon, 2012). Artık ne bir giysinin nesilden nesile aktarılması, ne de birkaç yıldan fazla kullanılması beklenmektedir (Connor Crabb & Rigby, 2019, s. 348). Ortalama olarak bir giysi atılmadan önce sadece 3,3 yıl saklanmaktadır (Waste & Resources Action Program [WRAP], 2017). Bu da tekstil atıklarının oluşumunda ana sebeplerden biri haline gelmiştir. Büyük miktarda tekstil atığı (yılda >92 milyon ton) çoğu satılmayan ürünler dahil olmak üzere çöp sahasına gitmekte veya yakılmakla birlikte kişi başına düşen küresel tekstil üretimi, 1975-2018 döneminde yılda 5,9 kg'dan 13 kg'a yükselmiş, sonuç olarak moda markaları 2000 yılı öncesine kıyasla bugün neredeyse iki kat daha fazla giysi üretmektedir (Niinimäki vd., 2020, s. 189). Tasarımcılar, araştırmacılar ve tüketiciler bu sorunlara çözüm getirebilmek için günümüz üretim ve tüketim modellerini sorgulayarak yeni çözüm yolları aramaya başlamışlardır (Fletcher, 2008). Giyim ürünlerindeki tüketimin artışı, doğal kaynaklar ve insan emeği üzerindeki baskıyı arttırmıştır. Bu bağlamda giysi tasarımı alanında, sürdürülebilirlik ve yavaş moda konularında hayata geçirilen projeler ile toplumlarda farkındalık yaratmak amaçlanmaktadır.

Ekolojik sürdürülebilirlik bilincinin yükselmesi giysi endüstrisinde pek çok yasal düzenlemenin oluşturulmasını ve bireysel adımların atılmasını sağlamıştır. Bu bağlamda onarım teknikleri, fazla tüketime, kontrolsüz giysi atığı oluşumuna ve toplumsal olumsuzluklara çözüm önerileri sunmaktadır. Onarım, Türk Dil Kurumu tarafından *bozulmuş yerleri yeniden yapma, ilk durumuna getirme, restore etme, tamir etme* olarak tanımlanmaktadır (Türk Dil Kurumu [TDK], t.y.). Nesiller boyu pek çok kültürde ve toplumda onarım ihtiyaç duyulan bir aktivite olmuştur. Özellikle onarımın pek çok alanda ve üründe uygulandığını gördüğümüz Japon kültüründe kintsugi, boro, sashiko gibi tekniklerle kendine yer edinmiştir. Günümüzde pek çok ülkede seramikten, elektroniğe; ev eşyasından, giysiye pek çok ürünün onarıldığı ve onarım üzerine eğitici organizasyonlar oluşturulmuştur. Örneğin; 2010 yılında Amsterdam'da kurulan Repair Café, bireylere pek çok üründe onarım eğitimleri vererek bu kültürün yayılmasını amaçlamaktadır (Repair Café, t.y.). Benzer bir oluşum ise Londra'da bulunan, farklı çalışmalarının yanında, elektronik üzerine tamir eğitim ve uygulamaları gerçekleştiren Sustainable Hackney organizasyonuna aittir. Sustainable Hackney organizasyonu amaçlarını; çevreyi koruyarak, geliştirerek, sürdürülebilir bir toplum oluşturabilmek, lokal ya da dünya çapında sosyal, ekonomik ve çevresel adalete katkıda bulunmak olarak açıklamaktadır (Sustainable Hackney, t.y.).

Tekstil ve giysi tasarımı açısından bakıldığında onarım teknikleri; görünür onarım ve görünmez onarım olarak kendi içinde ikiye ayrılmakla birlikte, bu çalışmada görünür onarım teknikleri kullanılarak uygulanan örneklerde özellikle kişiselleştirme denemelerine yer verilmektedir. Görünür onarım, nesnelereki yıpranmaları, eskimeleri ve kusurları gizli olmayacak şekilde, farklı dokularla, renklerle ve tekniklerle onarma ve yeniden kullanma biçimidir (Sürdürülebilir Moda Lisansı, 2021a). Giysi alanında görünür onarım eskimiş, yıpranmış veya hasar görmüş giysilerde oluşmuş olan yırtıklar, delikler, renk solmaları, yanık izleri, çıkmayan lekeler gibi deformasyonları ortadan kaldırmak için kullanılmaktadır. Giysinin malzemesinden farklı renklerde veya aynı renkte olsa bile fark edilebilir şekilde farklı iplik veya kumaş kalınlıkları olmak üzere farklı malzeme özellikleri ile giysinin onarılan yerinin belli olacak şekilde onarılmasını temel almaktadır. Görünür onarım tekniklerin kullanılması ile elde edilmek istenen aynı görünmez onarımda olduğu gibi giysinin kullanım süresinin uzatılmasıdır. Görünür onarımda, eskimiş ve yıpranmış giysilerin istenmeyen giysiler olarak görülmelelerinin ötesinde var olan bu durumları bir fırsat olarak değerlendirilmektedir (Visible Mending, t.y.). 2015 yılında kurulan visiblemending.com sitesi, kurulduğu yıl itibarıyla görünür onarımın niş bir alan olarak görülebileceğini fakat onarımın bir trend olduğunu vurgulamaktadır. Web sitesi, bu teknik ile ilgili makaleler, eğitimler, misafir katılımcı paylaşımları ve vintage ipuçları paylaşılması amacıyla açılmıştır.

Modern toplumların sanayileşmeden önceki dönemlerinde, kumaş ve tekstil bilgisi ev ekonomisinin değerli bir bileşeni olarak görülmüş ve daha çok kadınların domine ettiği bir alan olmuştur (Lemire, 2005). Lemire, 1600 ve 1850 yılları arasındaki ikinci el giysi ticaretine dair tefecilere en çok götürülen eşyaların giysiler veya ev tekstili ürünleri olduğunu ve yapılan işlemlerin bir *alternatif para sistemi* işlevi gördüğünün altını çizmiştir (Lemire, 2005, s. 35). O zamanlar giyim ve ev tekstilleri, potansiyel takas değerleri nedeniyle bakıma ve onarmaya layık olan ürünler olarak görülmüştür (König, 2013, s. 573). Sanayileşme ile birlikte ürünlerin fiyatları daha uygun hale gelse de onarım yaklaşımı devam etmiştir. Ürünler tek kullanımlık bir mantıkla değil onarılmaya değer bir bakış açısıyla kullanılmıştır. Bu durum tamirciliğin meslek olarak kendine yer edindiği, yeni istihdam alanlarının oluşmasını da sağlamıştır (König, 2013, s. 573). İkinci Dünya Savaşı süresi de dahil olmak üzere onarım kültürü devam etmiştir. Hatta İngiltere, Amerika gibi ülkelerde, hükümetler halka *Make Do and Mend* (Yap ve Onar) kampanyaları düzenlemiş ve bilgilendirici kitapçıklar dağıtmıştır (Gwilt, 2020, s. 192). 1960'lı yıllara gelindiğinde hazır giyim pazarı geliştikçe, moda giderek daha uygun fiyatlı ve erişilebilir bir hale gelmiştir; bu da kıyafetleri tamir etme kültürünü etkilemiş; giysileri onarmak, yeni giysilerin bulunabilirliği ve fiyatına kıyasla zaman alıcı ve pahalı olarak görülmeye başlanmıştır (Gwilt, 2020, s. 188). Günümüzde hızlı modanın etkisiyle onarım kavramı yeniden gün yüzüne çıkmıştır. Bu çatı altında görünür onarım, yeni bir kavram olmamasına rağmen yavaş moda ile birlikte yeniden keşfedilerek moda endüstrisinde yeni bir aktör olarak tanımlanmaya başlamıştır. Bu tekniklerin uygulandığı bir giysi, tekdüze seri üretim bir ürün olmaktan çıkarak benzeri olmayan bir ürüne dönüştürülebilmektedir. Görünür onarım teknikleri giysinin kullanılabilirlik fonksiyonlarını geri getirmekle birlikte, giysiye estetik açıdan değer de katabilmektedir. Ayrıca onarılan giysi, kaynak tüketimi yaratmadan estetik değerler edinerek yeniden kullanılabilir ve arzulanabilir bir ürün haline gelebilmektedir. Bireylerin kendi moda algılarını yansıtmada da bir araç haline dönüşebilmektedir. Giysilerdeki deformasyonlar görünür onarım tekniklerinin kullanılması ile daha da ortaya çıkarılmaktadır. Böylece giysideki istenmeyen oluşumların bir kusur olmadığı fikri aşılılarak, pozitif bir duruma çevrilmektedir. Görünür onarım, günümüzdeki geleneksel kanıların aksi bir istikamette kusurların güzelliğini ele almaktadır.

Görünür onarım yaklaşımları, kaynak tüketimine sebep olmaması, sıfırdan üretim yapılmaması gibi açılardan sürdürülebilirlik konusunda etkili rol almaktadır. "Onarım asla sıradan, önemsiz bir aktivite olarak konumlandırılmamalıdır. Çevresel, sosyal ve ekonomik anlamda son derece önemlidir ve bir metaforun ötesinde, elle tutulur gözle görülür olduğu kadar güç de veren demokratik bir harekettir" (König, 2013, s. 584). Bireyler bu onarımlar vasıtasıyla sürdürülebilirlik ve ekolojik konular çerçevesinde bireysel sorumluluk da almaktadır. Görünür onarımda kırkyama ve boro gibi teknikler de mevcut atıkların değerlendirilmesine imkân vermektedir. Bu teknikler ile kişisel zevk ve tercihlere göre yapılan uygulamalar, giysinin bir dil olarak bireylerin kimliklerini dışı vurmasında etkili bir anlatım gücüne sahip olabilmektedir. Chapman, çalışmalarından birinde duygusal olarak dayanıklı tasarım kavramından bahsetmektedir. Duygusal olarak dayanıklı tasarım daha sürdürülebilir bir tüketim anlayışı için, bireyler ve onlara ait nesnelere arasında daha derin, daha sürdürülebilir bir bağ yaratma fikrini betimlemektedir (Chapman, 2005, s. 18). Bu doğrultuda görünür onarım teknikleri, duygusal olarak dayanıklı tasarım fikrine hizmet eden uygulamalar olarak öne çıkmaktadır. Giysiler ile olan duygusal ilişkilerin, onlara daha fazla değer verilerek, onları daha uzun süre giymeye ve saklamaya yardımcı olduğu da araştırmalar ile desteklenmektedir (Fletcher & Grose, 2012; Lapolla & Sanders, 2015).

Görünür onarım alanında kullanılan tekniklerin incelenerek yavaş moda açısından sürdürülebilirlik potansiyelinin vurgulanması ve kullanımının yaygınlaştırılması giysi tasarımı açısından önem arz etmektedir. Bu çalışmada; görünür onarım tekniklerinin kapsamı ve uygulama şekilleri araştırılarak, yavaş moda kavramı ile ilişkisi belirlenmeye çalışılmıştır. Giysi tasarımı alanında görünür onarım konusu incelenmiş ve konu örnek uygulamalar ile desteklenmiştir. Görünür onarım; *İğne ile Görünür Yama Tekniği*, *Sashiko Dikişi Tekniği*, *Boro Tekniği*, *Parça Kumaş Yama Tekniği*, *Kırkyama Tekniği*, *Keçe İğneleme Tekniği* başlıkları altında incelenmiş, görünür onarım tekniklerinin kullanıldığı sekiz örnek uygulamaya yer verilmiştir. Yapılan çalışma ile giysi tasarımı açısından görünür onarım alanına katkı sağlanması hedeflenmektedir. Chapman (2005), König (2013), Li (2020), Marquez (2018), Rodabaugh (2018), Shaver (1992), Takano (2015), Jones ve Girouard (2021)'un çalışmaları doğrultusunda giysi onarımının, giysi tasarımı alanında ileri dönüşümün bir parçası olarak giysinin yeniden kullanılmak üzere tasarlanması ile birlikte, giysi tasarımı açısından bir yeniden tasarım servisi haline getirilmesi de yapılan denemeler ile çalışma kapsamında önerilmektedir. Üzerinde onarım çalışmaları yapılan giysilerde kullanıcı açısından kişiselleştirme fırsatı da sağlanarak görünür onarım açısından uygulama denemeleri yapılmıştır. Yapılan araştırmalar sırasında visiblemending.com sitesi dışında görünür onarımın bir yeniden tasarım servisi olarak tüketiciler ile buluşturulduğu profesyonel başka platformlara rastlanmamıştır. Tom Van Deijnen,

Tom of Holland isimli blogunda kişisel çalışmalarını paylaşmasının yanı sıra bazı marka ve kuruluşlarla iş birlikleri gerçekleştirmekte ve workshoplar düzenlemektedir (Van Deijnen, t.y.).

Bu çalışmada kişiselleştirilmiş görünür onarım çalışmalarının ileride hem yavaş moda ve ileri dönüşüm yaklaşımlarının parçası olarak kullanıcılar açısından bir ihtiyacın karşılanması hem de bir giysi tasarımı servisi olarak yaygınlaşması öngörülmekte ve önerilmektedir.

2. Görünür Onarım

Giyim sektöründe sürdürülebilirlik kavramı, 1960'lar ve 70'lerde büyük hacimlerde üretime geçiş, azalan imalat maliyetleri ve artan tüketim miktarları ile beraber gündeme gelmiştir (Türkmen ve Çirakoğlu, 2019, s. 119). Sürdürülebilir moda, kullanıcılar, üreticiler ve toplulukların esenliğini, yeryüzünün ve ekosistemin dengesini gözeterek bütüncül bir moda hareketidir (Sürdürülebilir Moda Lisansı, 2021b). Modanın sürdürülebilir olması için öncelikle sistemin kendisi ile birlikte insan ve doğa üzerindeki yıpratıcı etkilerini onarabilmesi gerekmektedir (Kipöz, 2020, s. 151). Birleşmiş Milletler Dünya Çevre ve Gelişme Komisyonu'nun 1987 raporu ve Ekolojik verimlilik kavramı etrafında gelişen 3R: Reduce, Reuse, Recycle (Azalt, Tekrar Kullan ve Dönüştür) prensibi, günümüzde giyim endüstrisinde sürdürülebilir uygulamaların ana fikrini oluşturmaktadır (Türkmen ve Çirakoğlu, 2019, s. 119). Türkçe *Geride dönüşüm* olarak yerleşmiş olan *Recycling* kavramı, *Aşağı dönüşüm* (downcycling) ve *İleri dönüşüm* (upcycling) kavramları Niinimaki'nin sürdürülebilir moda üzerine yeni yaklaşımlar isimli çalışmasında (2013) geri dönüşümün, ileri dönüşüm (upcycling) veya aşağı dönüşüm (down cycling) olarak gerçekleştirilebileceği şeklinde açıklanmaktadır (Bursalıgil, 2019, s. 95). Tekstil sektöründe sürdürülebilirlik bağlamında geri dönüşüm işlemi (recycling), kullanılmış ürünlerin modifiye edilerek yeni bir görünüm veya işlev kazandırılmasından (repurposing) farklı olup, tekstil atıklarının tekrar işlenerek yeni malzemeye dönüştürülmesi anlamına gelmektedir (Türkmen ve Çirakoğlu, 2019, s. 121). Bugün kullanımda olan geri dönüşüm uygulamalarının çoğuna esasen *recycling* değil, *downcycling* denebilir çünkü her dönüştürme işlemi sonunda materyalin kalitesi azalmaktadır (Türkmen, 2009, s. 34). İleri dönüşüm ise tam tersine ürün kalitesini yüksek tutmayı amaçlar, hatta malzemenin değerini tasarım aracılığı ile artırmak anlamına gelmektedir (Niinimaki, 2013, s. 18). Giysi tasarımı açısından ileri dönüşüm de; giysilerin yeniden kullanım için yaratıcı bir şekilde dönüştürülmesi, kullanılmış ürünlerin nitelikli şekilde dönüştürülmesi ile tekrar kullanıma kazandırılmasıdır (Bursalıgil, 2019, s. 95). Bu bağlamda giysilere uygulanan onarım teknikleri ileri dönüşüm kategorisi içerisinde konumlanarak sürdürülebilir giysi tasarımı destekleyen teknikler olarak öne çıkmaktadır.

(...) Görünür onarım; onarılan yerin saklanması yerine, onarıcının el dikişi ve/veya dekorasyon uygulamaları ile tekstil ürününü tamir etmesine dayalı bir uygulamadır. *Tekrar yapıcılar* deneysel yaklaşımlar ve eklemeler ile dinamik onarımlar oluşturmaktadırlar. Görünür onarım yapan kişiler genellikle dekoratif dikişin *kendin yap* estetiğinden etkilenmektedir. Onarım eylemi öge ile olan ilişkiyi güçlendirmektedir. Onarım yapmaya yönelik motivasyonların arasında genellikle favori bir giyim eşyasına olan sevgi, serbest zaman etkinliği ve *dışavurum hobisi* olarak görülmesi ve ayrıca yeniden kullanıma/sürdürülebilirliğe verilen değer yer almaktadır. (Jones & Girouard, 2021, s. 2)

Görünür onarımı uygulamanın birçok yolu vardır. Onarım, onaran kişinin kişisel zevkine, tercihlerine ve ayrıca onarılacak alanın yapısına göre değişkenlik göstermektedir. El dikişi, sashiko dikişi, parça kumaş veya iğne ile yama tekniği, kırkyama, keçe iğneleme gibi teknikler ile görünür onarım yapılabilmektedir. Bu teknikler uygulanırken temelde iğne ve iplik olmak üzere; makas, kumaş parçaları, kumaş sabunu veya kalem, toplu iğne, kasnak, cetvel gibi malzemeler sıklıkla kullanılmaktadır. Giysilerde kişisel tercihlere göre yapılan onarım ve değişimler, mağazalardan alınan standart ve tek tip modellere göre daha özgün ve kişiye özeldir. Onarma deneyimi yaşandığında, başarı duygusu ve başarılı bir iş ortaya çıkarmanın getirdiği gurur hissi, bireyin eşyalarıyla da duygusal bir bağ kurmasını sağlamaktadır (Von Busch, 2017, s. 102). Giysi onarımı günlük angarya ev işi olarak görülmeyle birlikte, var olan giysilerin yerine yenilerinin konulması maliyetli olduğundan giysilerin kullanımda tutulması da önemlidir (Twigger Holroyd, 2016, s. 283). Ekonomik kazanımlar açısından da yenilenmiş ve onarılmış giysiler, mağazadan yeni bir ürün satın almaktan çok daha uygun son bir seçenek haline gelmektedir. Sürdürülebilirlik kazanımları açısından bakıldığında giysilerin kullanım sürelerini dokuz ay kadar uzatmak; yeni bir giysi üretmek için açığa çıkan karbon, atık ve su ayak izlerinin üretim aşamasında %20'den fazla azaltılmasını sağlamaktadır (Botta & Cabral, 2021, s. 9). Ayrıca yapılan çalışmalara göre bir giysiyi onarmanın, atık yönetimi sağlamanın yanı

sıra tüketicilerin yeni giysi alma eğilimini azaltmada doğrudan bir bağı olduğu gözlemlenmiştir (Laitala & Klepp, 2018, s. 16). Kate Fletcher giysilerin ömrünü uzatmak üzere geliştirilen bir proje olan Local Wisdom projesinde işçilikli, belli bir kültür düzeyine sahip uygulamaların kıyafetlerin kullanımıyla yakından ilişkili olduğunu belirterek bunu kullanım sanatı olarak tanımlamaktadır (Fletcher, 2013). Kullanım sanatına dair pratiklerin, ekstra malzeme kullanımı veya ekstra para kullanımını gerektirmeksizin, alışkanlıklar, hikayeler, teknikler ve düşünce şekillerinde mevcut kıyafetlerle yaratıcı fırsatlar yakalayan kişilere bağlı olduğu belirtilmektedir (Fletcher, 2013).

2.1. İğne ile Görünür Yama Tekniği

İğne ile görünür yama onarımın temel tekniklerinden biri sayılabilir. Uygulama örme veya dokuma kumaşta oluşan hasarın iğne ile örülerek ya da dokunarak onarılması esasına dayanmaktadır. İğne ile görünür yama uygulamalarında düz veya desenli onarımlar yapılabilmektedir. Dokunarak yapılan iğne ile görünür yama tekniğinde, hasarlı bölgeyi kapsayacak şekilde çözgü ve atkı yönünde iplikler çekilerek hasarlı bölge onarılmaktadır. Onarımı yapan kişinin tercihine göre bazen atkı iplikleri yatay yerine diyagonal olarak da uygulanabilmektedir. Bu uygulamalar, onarımın tercihine, el becerisine, yeteneklerine ve seçilen ipliğin türüne / yapısına göre çeşitlilik gösterebilmektedir.

Örme kumaşlarda yapılan iğne ile görünür yama tekniği ise örgünün yapısına göre yeni bir örgü ile örülmesi veya dokuma kumaşlarda olduğu gibi dokunması şeklinde yapılabilmektedir. Örülerek onarılan örme kumaşlarda yatay veya dikey yönde taşıyıcı iplikler çekilerek örme kumaşa uygun şekilde iğne ile örgü işlemi gerçekleştirilmektedir. Dokuma ve örme kumaş yüzeylerine nakış iğnesi ile işleme yapılarak deforme olmuş alanın kapatılması iğne ile görünür yama tekniği içerisinde değerlendirilmektedir.

2.2. Sashiko Dikişi Tekniği

Sashiko kelimesinin kökeni Japonca *Sasudur* ve *oymak, işlemek, delik açmak* anlamlarına gelmektedir (Shaver, 1992, s. 271). Sashiko dikişi indigo boyalı kumaş üzerine beyaz pamuk ipliği ile uygulanan temel düz dikişin türevlerinden oluşmaktadır. Giyside geri dönüşümü veya giysinin kullanım ömrünü estetik bir şekilde uzatmayı sağlamaktadır. Giysinin belirli bir alanına uygulanabildiği gibi, tamamına da uygulanmış örnekler mevcuttur.

(...) Geleneksel Sashiko dikişi ilk olarak Edo periyodunda ortaya çıkmıştır ve kadınlar tarafından uygulanmıştır. Sashiko dikişi yeni giysi alamayan, ekonomik açıdan güçsüz insanların sıklıkla uygulamış olduğu bir yöntemdir. Süsleme amacı ile değil, ihtiyaçtan gelişen bir tekniktir. Sashiko dekoratif bir dikiş olmaktan ziyade *günlük hayatın bilgeliğinden* doğarak *işlevselliğin güzelliğini* somutlaştırmış bir kökene sahiptir. Basit tekrarlayan sashiko dikişi, yapan kişinin o anda olması ve elindeki işe odaklanmasını gerektirmektedir.

Dayanıklı bir kumaş oluşturmak için parçaların bir araya getirilmesi geleneği dünyanın her yerinde bulunabilen bir şeydir; bu da kıt bir kaynağı kurtarmanın bir yoludur. (Hayes & Seaton, 2020, s. 1)

Tekniğin asıl amacı; geometrik motiflerle giysiye dekoratif bir süsleme katmaktan ziyade, giysiyi daha kalın hale getirerek daha dayanıklı olmasını sağlamaktır (Marquez, 2018, s. 10). Bu dekoratif dikişler güçlü olduğu kadar ısı yalıtımına da destek olmaktadır.

(...) Dikişin uzunluğu, birlikte dikilen kumaş katmanların sayısına göre değişmektedir. Dikişleri düz olduğu kadar, uzun tutmak da beceri ve pratik gerektirmektedir. Ortalama 2,5 cm'de beş ila on dikiş olacak şekilde uygulanmaktadır. Bu teknik çözgü ve atkı iplikleri bakımından dengeli olan dokuma kumaşlar üzerine yapılmaktadır. Bir desen içinde düz bir çizgi üzerinde aynı sayı ve uzunlukta uygulanan düz dikişler sabit ve tutarlı bir şekilde uygulanmaktadır. Bu düz dikişlerde oluşan keşişlemeler sayesinde hem ipliklerin hem de ipliklerden kalan boşlukların oluşturduğu alanlarda yıldız, çiçek gibi motifler ortaya çıkmaktadır. Sashiko motifleri bir desenin tekrarı ya da birkaç desenin birleşiminden oluşabilmektedir. (Shaver, 1992, s. 271-272)

Pek çok geleneksel Sashiko deseninin anlamı bulunmaktadır. Örneğin *Asa no ha* (kenevir yaprağı) deseni geleneksel olarak bebek giysilerinde kullanılmaktadır. Kenevirin çok hızlı büyüyen bir bitki olması, çocukların kenevir gibi hastaliksız hızlıca büyümesinin temenni edilmesi ile bebek giysilerinde bu desen kullanılmıştır (Takano, 2015, s. 44).

Sashiko dikiş tekniğinin yaygın kullanılan üç türü vardır. Bunlar; *Tsugaru-Kogin*, *Nanbu Hishizashi* ve *Shōnai Sashiko*'dur. "Tsugaru-Kogin tekniğinde dikişler kumaşın tek katına dikey yönde yapılmaktadır. Nanbu Hishizashi tekniğinde kumaşın iki katına dikişler dikey olarak uygulanmaktadır. Shōnai tekniğinde ise kumaşın arka yüzüne çizilen ızgara şeklinde kılavuz üzerine sashiko dikişi yapılmaktadır" (Sashi.co, t.y.). Genellikle parçanın ortasından dışa doğru işlenen kanaviçenin aksine, sashiko kenardan kenara doğru işlenmektedir. Bu teknik basit bir temele dayanıyor olsa da düzgün ve hızlı bir sashiko uygulaması için çokça alıştırma ve deneyim gerekmektedir.

2.3. Boro Tekniği

Japon kültüründe 1850-1950 yılları arasında Edo periyodunda ortaya çıkan boro tekniği kırkyamaya benzer niteliktedir. Kırkyama ve diğer onarım tekniklerinde olduğu gibi boro tekniği de ihtiyaçtan doğmuş bir uygulamadır. Ekonomik olarak yeni giysilere ve kumaşlara ulaşamaması, var olan giysilerin kumaş parçaları ile onarılmasını gerektirmiştir. Boro tekniği ile onarım; yıpranan, eskiyen giysilerin, parça kumaşlarla tekrar tekrar sashiko dikişi ile dikilerek sağlamlştırılmasıyla/onarılmasıyla yapılmaktadır. Çok değerli olması sebebi ile hiçbir kumaş parçası atılmamış, mutlak suretle giysilerin bir yerinde kullanılmıştır. Giysiler nesiller boyunca onarılmaya devam edilerek, giysilerin kullanımları bu teknik yardımı ile sürdürülmektedir (Boro-The Fabric of Life, 2013). Bir noktaya parçalar durmaksızın eklenebildiği için boro uygulaması asla bitmiş sayılmamaktadır (Li, 2020, s. 41).

Boro kelimesi Japonca *bakımsız*, *yırtık pırtık* anlamlarına gelen boro boro kelimesinden türemiştir (Townsend, 2011, s. 101). Boro tekniğinin temelini oluşturan indigo boyalı pamuklu kumaşlar ve iplikler, 21. yüzyılda tekniği uygulayan bireyler tarafından yorumlanmış ve modernize edilmiştir. Bu kumaşlar ve iplikler, tür ve renk olarak çeşitlendirilmiştir.

"Boro tekniği Japon kültürüne ait temel estetik ve etik prensipleri de temsil etmektedir. Gösterişsiz ve muhafazakâr, yalınlığın, hamlığın, mükemmel olmamanın ve israfa karşı çıkışın düzensizlikle dışavurumu Japon kültüründe esas etik ve estetik prensipleri oluşturmaktadır" (Boro-The Fabric of Life, 2013.). Bu prensipler Japon kültürü ve ruhunu pek çok açıdan tanımlayan Wabi-Sabi gibi estetik felsefi yaklaşımın da bir tanımıdır. 14. yüzyılda Zen keşifler tarafından *doğada kimsesiz yaşarken hissedilen yalnızlık* için kullanılan wabi kelimesi, zamanla değişime uğrayarak günümüzde, *sükuneti, rustik sadeliği ve güzel kusurları* ifade etmeye başlamıştır; sabi kelimesi ise *buruşmuş, çürümüş, solmuş veya hasar görmüş* olan şeyleri tanımlamak için kullanılmış, zamanla anlamı olumlu bir çağrışım kazanarak, bugün *belirli bir yaş veya deneyimin bireye getirdiği güzellik ve sakinliği* ifade eder hale gelmiştir (Suzuki, 2021, s. 32). Bu felsefi yaklaşım, güzelliği doğal dünyanın gerçekliğinde aramakta ve doğal kusurların güzelliğini ele almaktadır. Wabi-Sabi ilk bakışta saf ve çirkin olarak kabul edilebilecek güzellikleri ortaya çıkarmak isteyenler için, zamanla büyük bir potansiyel sunan bir sanat formu haline de gelmiştir (Juniper, 2003, s. 12). Bu felsefenin üç temel prensibi mevcuttur: Hiçbir şey mükemmel değildir. Hiçbir şey tamamlanmış/bitmiş değildir. Hiçbir şey sonsuza kadar sürmemektedir (Suzuki, 2021, s. 16). Wabi-Sabi ruhuyla dolu olan Japon el sanatı boro tekniğinde de bu prensipler ve değerler belirgin bir biçimde görülmektedir. Geleneksel Batı ve bazı Asya kültürlerinde kusursuz bir şekilde tasarlanmış, pürüzsüz bir yüzeye, tam ve tekdüze tasarıma sahip olan bir ürünün güzel kabul edilmesine karşın, Japon kültüründe güzellik kavramı bu şekilde karşılık bulmamaktadır. Onarılan ürünlerin daha değerli ve güzel kabul edildiği Japon kültüründe onarım kavramının oldukça büyük bir yeri vardır.

Wabi-Sabi felsefesinin yön verdiği kintsugi, boro gibi teknikler sadece giyside olmaksızın görünür onarım alanında etkin bir biçimde kendini göstermektedir. Wabi-Sabi felsefesiyle örülü bir sanat biçimi olan kintsugi, 16. yüzyılın sonlarında ortaya çıkan, altın veya gümüş tozu ile bitki bazlı reçine olan *urushi* kullanılarak kırık seramikleri tamir etmek için uygulanan geleneksel bir görünür onarım tekniğidir (Keulemans, 2016, s. 16). Kintsugi, kin (altın) ve tsugi (doğrama) kelimelerinden oluşan, *altın doğrama* anlamına gelen Japonca bir kavramdır ve aynı zamanda *altın onarım* anlamına gelen *kintsukuroi* olarak da bilinmektedir (Kanışkan, 2018, s. 164). Bu el sanatının altında değerli metallerle onarım yapılarak kusurların güzelliğini ortaya çıkarmak ve geçmişin izlerini gözler önüne sermek amacı yatmaktadır. Kendine özgü güzellik kavramı olan Japon kültüründe, en çok değer verilen, en pahalı olan ürünler, kusurlarının güzelliği ön plana çıkarılmış ürünlerdir.

2.4. Parça Kumaş Yama Tekniği

Yama; delik veya yırtığı uygun bir parça ile onarma, kapatma anlamlarına gelmektedir (TDK, t.y.). Geçmişten günümüze zarar görmüş giysileri onarmada yama tekniği tercih edilen bir yöntem olmuştur. Parça kumaş onarımı kumaşlarda meydana gelebilecek çeşitli kusurların giderilmesini kapsayan değerli ancak göz ardı edilen bir beceridir (Sakalyte, Cassidy & Holroyd, 2017, s. 3). Kumaş atıklarıyla yapılan

yamalara alternatif olarak hazır yamalar da kullanılmaktadır. Yama tekniği ile onarım yapılırken atık kumaş kullanılması sürdürülebilirlik açısından önemlidir. Yama tekniği, kumaş atıklarının değerlendirilmesinde önemli bir rol oynamasının yanı sıra giysinin kullanım ömrünü uzatmaktadır. Onarımın amacına ek estetik düşüncelerle yapılan yamalar, giysi üzerinde benzersiz tasarım yorumlarına olanak tanımaktadır. En basit uygulamalarda bile güzel ve görsel olarak çekici onarımlar yapmak için tasarım prensipleri içerebilmektedir. Seçilen yamanın kumaşı, şekli ve boyutu giysiye katacağı tasarım değerleri açısından belirleyici etmenlerdir. İyi yerleştirilmiş, iyi düşünülmüş ve iyi dikilmiş bir yamanın giyside yaratacağı etki ve gücü hafife almamak gerekmektedir (Rodabaugh, 2018, s. 50). Bu teknik zarar gören giysinin kusurlarını pozitif bir duruma dönüştürmektedir. Seçilen yama kumaşının onarılacak giysi kumaşı ile teknik açılarından uyumlu olması ve yamanın giysinin hangi bölgesine yapılacağı dikkat edilmesi gereken noktalardır. Yama, içten ve dıştan olmak üzere iki farklı şekilde uygulanabilmektedir.

Dıştan uygulanan yama tekniğinde; giysinin deforme olmuş bölgesinin dış kısmında yerleştirilen parça kumaş ile deforme alanın üzeri kapatılmaktadır. İçten uygulanan yama tekniğinde ise giyside oluşmuş deforme alana parça kumaş içten yerleştirilerek deformasyon giderilmektedir. Bu iki uygulamada seçilen kumaş türü, rengi ve deseni, farklı deformasyon oluşumları ile birleştiğinde sonsuz ihtimaller yaratarak, giysinin genel görünümünde farklı sonuçlar yaratabilmektedir.

2.5. Kırkama Tekniği

Kırkama; başka bir kullanımdan arta kalan kumaşların belirlenen bir geometrik kompozisyon doğrultusunda düzenlenerek bir araya getirilmesi, bir bütün olacak şekilde dikilmesi işlemidir (Meriç ve Yıldırım, 2017; Özpulat, 1994). Kırkama tekniği, israfı önlemek ve farklı işlerden kalan kumaş artıklarını değerlendirmek amacıyla ortaya çıkan bir uygulamadır. Kırkama Anadolu yörelerinde; kırkpare, yamalı bohça, kırkbenek, kırıklı iş, benekli iş, ek işi, çapıt, hanım dilendi bey beğendi, ulama gibi isimlerle de bilinmektedir (Özpulat, 1994, s. 38). Bu teknikte kumaş parçaları, planlanan birleşmeler sayesinde geometrik bir desen oluşturmaktadır. Parçaların köşeli geometrik şekillerde kesilmesi, bir araya getirilmesini kolaylaştırmaktadır. Kesilen bu parçalarda çoğunlukla düzenli altıgenler kullanılmaktadır. Kırkama tekniği yorgan yapımında yaygın olarak kullanılan bir yüzey tasarım tekniği olmakla birlikte zaman içerisinde çanta ve giysi gibi ürünlerde de uygulanmıştır. Desenler rastlantısal bir şekilde oluşturulmuş gibi görünse de kumaş seçimi, kullanılan dikiş tekniği ve iplik renkleri ile estetik kompozisyonlar oluşturulmaktadır. Kırkama tekniği, bir yüzey tasarım tekniği olmanın yanı sıra kumaş parçalarının değerlendirilmesi ile görünür onarım tekniği olarak da değerlendirilmektedir. Görünür bir onarım biçimi olarak kırkamanın belirgin görsel izlenimi, nostaljik ve el işçiliği ifadeleriyle samimi bir ilişki kurmayı sağlayabilmektedir (Li, 2020, s. 60).

2.6. Keçe İğneleme Tekniği

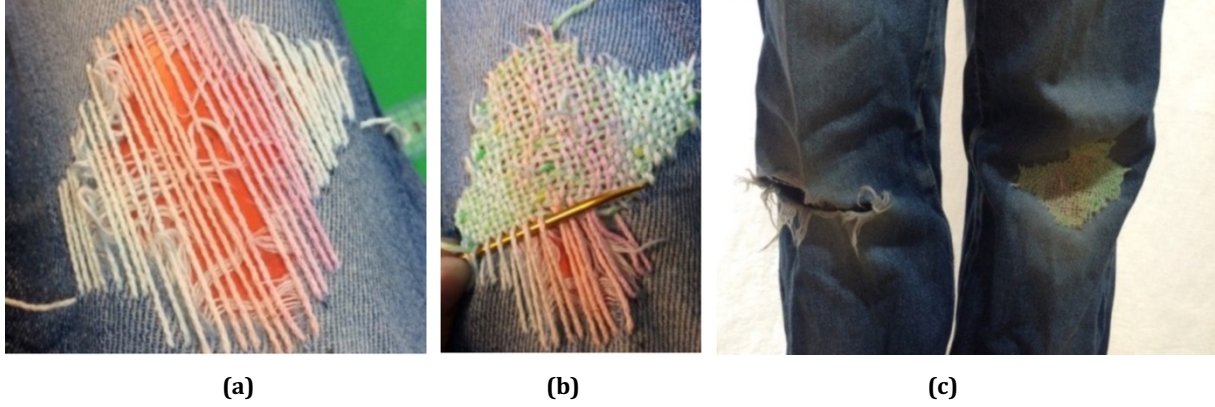
Geleneksel keçeleme yöntemi su ve sabun ile uygulanan bir yöntemdir. Keçe iğneleme tekniğinde ise iğneleme aşaması kuru olarak yapılmaktadır. Bu teknik yün elyafının ağırlıklı olarak örme giysiler üzerine keçe iğnesi ve matıyla uygulanması ile gerçekleştirilmektedir. Örme giysilerde meydana gelen deformasyonlar, deforme olmuş alana yün elyafının yerleştirilmesi ve elyafın iğne ile keçeleştirilmesiyle onarılabilir. İğnenin kumaş katmanlarını sürekli olarak delme işlemi, liflerin birbiri üzerine oturmasına neden olmaktadır (Keith & Silies, 2015, s. 10). Bu şekilde deforme olmuş alan keçe iğneleme tekniği kullanılarak onarılmıştır. İplik kullanılmayan bu teknikte bireysel yaratıcılık sayesinde benzersiz desen ve renk kombinasyonları oluşturulabilmektedir.

3. Görünür Onarım Uygulanmış Örnek Çalışmalar

Akoshi Yuuka tarafından 10 yıldır kullanılmakta olan denim pantolonunun diz bölgesinde yırtıklar oluşmuştur. Görünür onarım yapmak üzere, deformasyon oluşmuş bölgenin altına yüzeyi düz tutmak amacıyla sert bir materyal yerleştirilmiştir. Çözgü ipliği görevi görecek şekilde degrade iplik dikey yönde yırtık üzerine dikilmiştir (Şekil 1a). Atkı iplikleri çözgü iplikleri arasından bez ayağı örgü oluşturacak şekilde geçirilmiştir (Şekil 1b). Deforme bölge iğne ile tamamen dokunarak, yırtık onarılmıştır (Şekil 1c).

Atsushi Futatsuya, Keiko Futatsuya ile birlikte kurdukları Sashi.Co isimli atölyelerinde sashiko dikişi tekniği üzerine çalışmalar yapmaktadır. Sashiko dikişi tekniği ile yapılan uygulamaların ve onarımların yaygınlaştırılmasını amaçlamaktadırlar. Upcyclestitches isimli sosyal medya hesabından bu çalışma örneklerini de paylaşmaktadırlar (Şekil 2).

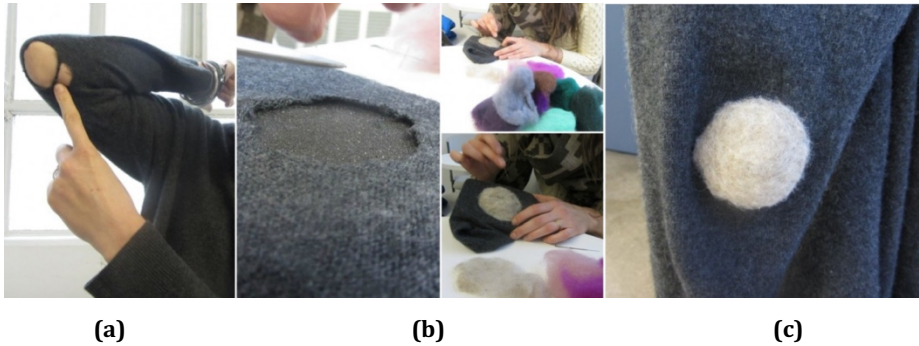
Brooklyn merkezli Uncommon Goods'a ait The Goods isimli blogta aralarında tasarımcıların da bulunduğu altı katılımcıdan oluşan *yapıcı hikayelerini* (maker stories) anlatan, tasarım ve uygulama örnekleri paylaşan bir yapı bulunmaktadır. Bu blogta Uncommon Goods platformunda satılan yün elyafların bulunduğu onarım kiti ile keçe iğneleme tekniği yapılarak onarılan kazak örneğine yer verilmiştir (Şekil 3a, 3b ve 3c).

Şekil 1. a) Akoshi Yuuka'ya ait denim pantolonda iğne ile yama tekniğinde çözgü yönünde ipliklerin uygulaması (Tenaaraido, t.y.). **b)** Denim pantolona uygulanan iğne ile yama tekniğinde atkı yönünde ipliklerin uygulanması (Tenaaraido, t.y.). **c)** Görünür onarımın tamamlanmış görüntüsü (Tenaaraido, t.y.).

Şekil 2. Atsushi Futatsuya'ya ait sashiko dikişi ve boro teknikleri ile görünür onarım örneği (Futatsuya, 2020).

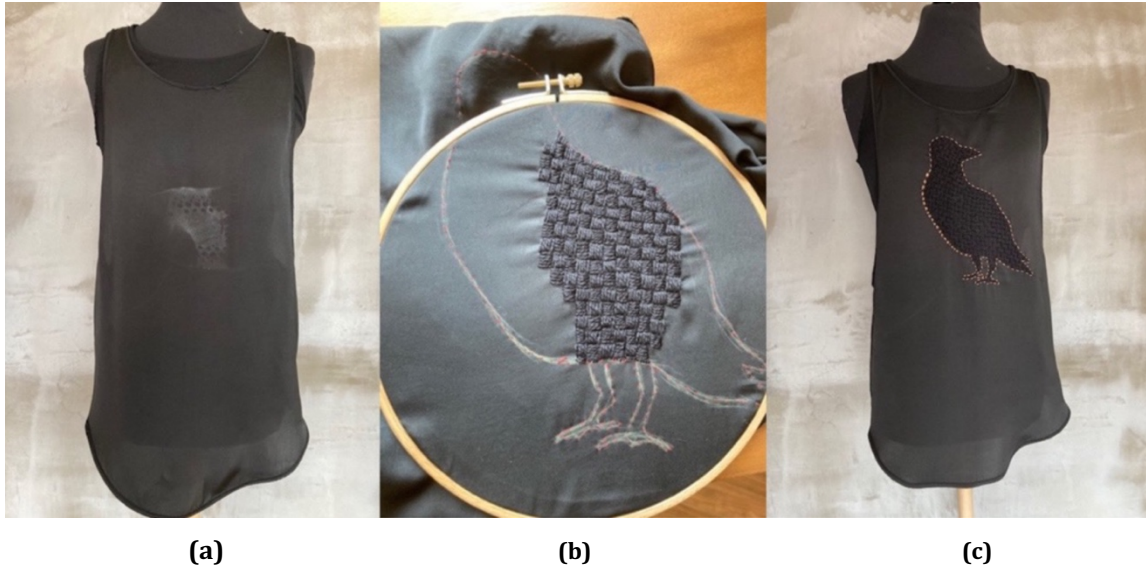

Şekil 3. a) The Goods blogunda yer verilen keçe iğneleme ile görünür onarımı yapılan dirseği deforme olmuş kazak (The Goods, t.y.). **b)** Dirseğinde deformasyon olmuş kazağa keçe matı ve iğneleri ile yün elyafların uygulanması (The Goods, t.y.). **c)** Dirseği deforme olmuş kazağın keçe iğneleme ile görünür onarım yapılmış hali (The Goods, t.y.).

4. Görünür Onarım ile Yapılmış Kişiselleştirme Uygulamaları

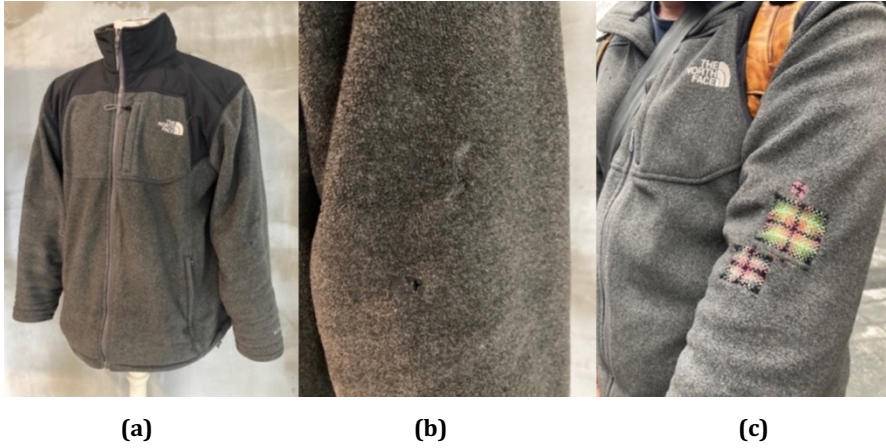
Görünür Onarım ile yapılmış kişiselleştirme uygulamaları başlığı altında yer alan çalışmalar elde edilen bazı deforme olmuş giysilere işleme, iğne ile yama, parça kumaş ile yama, sashiko dikişi gibi görünür onarım teknikleri kullanılarak gerçekleştirilmiş uygulamalar içermektedir. Uygulamaların başlangıcında onarım yapılacak giyim ürünlerini belirlemek için yakın çevreyi kapsayan bir araştırma yapılmıştır. Sahiplerince sevilerek kullanılan ve oluşan deformasyonlardan dolayı kullanımdan çıkarılmak istenmeyen giysilerin belirlenmesi hedeflenmiştir. Çok az kişinin onarım için giysilerini gardıroplarından çıkarmadan tuttuğu ve kullanmaya devam ettiği saptanmıştır. Dan Norcross bir ceketini, Canan Hancıoğlu bir elbise, bir bluz, bir ceket ve bir triko üst giyim parçasını, Aytül Akdoğan Öne bir çorap ve iki denim pantolonunu onarım yapılmak üzere paylaşmıştır. İkinci adım olarak giysileri onarılacak kişiler onarım teknikleri konusunda bilgilendirilmiş, onarılmasını istedikleri giysiler üzerinde hangi tekniğin uygulanmasını tercih edecekleri belirlenmiştir. Yapılacak renk kompozisyonlarına giysinin sahibi ile birlikte karar verilmiştir. Onarım tekniklerinden hangisinin uygulanacağını ve renk kombinasyonlarının neler olacağını ürünün sahibi ile birlikte kararlaştırılması, ürünün sahibinin de onarım sürecine dahil olmasını ve sonrasında büyük bir sürpriz ile karşılaşmamasını sağlamıştır. Dan Norcross' a ait ceket, Canan Hancıoğlu'na ait siyah bluz ve pembe kazak üzerine yapılan görünür onarım uygulamaları Gözde Bursalıgil tarafından gerçekleştirilmiştir. Canan Hancıoğlu'na ait yeşil ceket, Aytül Akdoğan Öne'ye ait iki denim pantolon ve bir ev çorabının görünür onarımları ise Aytül Akdoğan Öne tarafından yapılmıştır. Bu giysilerin görünür onarım kavramı doğrultusunda ufak dokunuşlar kazanarak yeniden kullanılabilir hale getirilmesi hedeflenmiştir.

Canan Hancıoğlu'na ait üst giyimde ütü yanığına bağlı olarak deformasyon oluşmuştur (Şekil 4a). Siyah üstün sahibi Hancıoğlu parçayı akşam dışarı çıkarken çok severek kullandığını, gardırobundan çıkarmak istemediğini paylaşmıştır. Bu çalışmada iğne ile görünür yama onarım tekniği uygulanmıştır (Şekil 4b). Uygulamada Çizmeli marka, %100 yün siyah renk nakış ipliği kullanılmıştır. Siyah renk giysinin kendisi ile aynı renk seçilmiştir. Fakat ton ve doku farkı ile görünürlük kazandırılmaktadır. Yanık izini kapatmak için seçilen kuzgun silüeti bluzun sahibinin giysiyi kullanım alanı gözetilerek Yunan mitolojisi ve İskandinav kültüründeki simgesel anlamları gözetilerek belirlenmiştir (Şekil 4c).

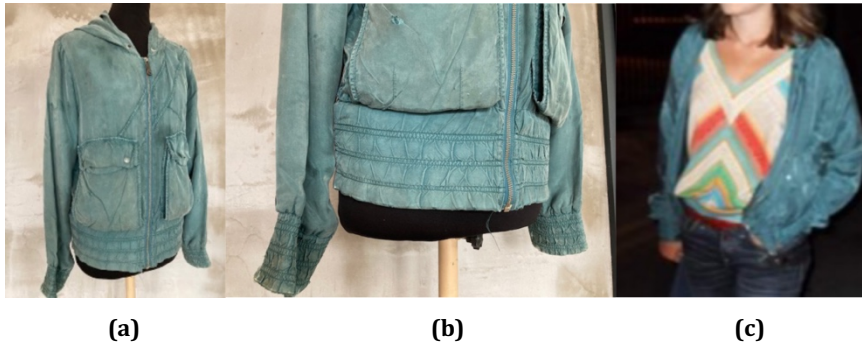
Şekil 4. a) Canan Hancıoğlu'na ait üst giyim ürününde ütü yanığına bağlı olarak oluşan deformasyon (G. Bursalıgil kişisel arşivi, 2021). **b)** Deforme olmuş alana iğne ile görünür yama yapım aşaması (G. Bursalıgil kişisel arşivi, 2021). **c)** Nakış işlemi ile görünür onarım yapılan üst giyim final görünümü (G. Bursalıgil kişisel arşivi, 2021).

Dan Norcross'a ait dış giyim ürününün kol kısmında yanık sonucu delikler oluşmuştur *Dan Norcross'a ait ceketin kol kısmında görülen yanık sonucu oluşmuş deformasyon* (Şekil 5a). Bu delikler iğne ile yama tekniği kullanılarak dokunmuştur. İplik renklerine, çeşitlerine ve dokunma stiline Norcross ile birlikte karar verilmişti (Şekil 5b). Bu şekilde hem giysi sahibi sürece dahil edilmiş, hem de onarım sonunda bir sürpriz ile karşılaşılması sağlanmış olmuştur. İğne ile yama tekniği uygulama çalışmasında atkı ve çözgü renk raporu aynı olan bez ayağı dokuma yapılmıştır (Şekil 5c). Bu çalışmada Anchor marka muline iplikler katları ikiye ayrılarak kullanılmıştır.

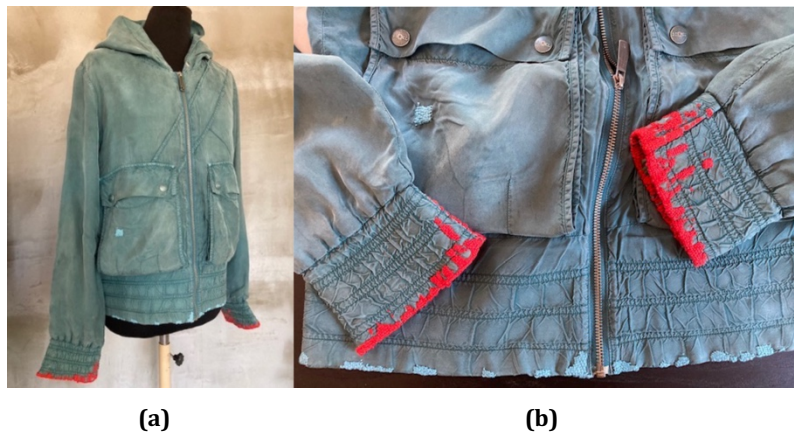

Şekil 5. a) Dan Norcross'a ait ceketin kol kısmında görülen yanık sonucu oluşmuş deformasyon, (Norcross, 2021). **b)** Dan Norcross'a ait ceketin kol kısmında görülen yanık sonucu oluşmuş deformasyonun detay görünümü (G. Bursalıgil kişisel arşivi, 2021). **c)** Ceket kolundaki deformasyona iğne ile yama yapılarak tamamlanan görünür onarımın final görünümü (G. Bursalıgil kişisel arşivi, 2021).

Canan Hancıoğlu'na ait ceketle kullanıma bağlı olarak zaman içerisinde manşetlerde, etek ucu bölgesinde ve cep üzerinde aşınmalar oluşmuştur (Şekil 6a, 6b). Bu uygulama öncesinde onarımda kullanılacak renklere karar verilirken, ceketin sahibi ceketini kombinlemeyi en sevdiği triko üst ile olan fotoğrafını paylaşmıştır *Canan Hancıoğlu'nun renk referansı için paylaştığı fotoğrafı* (Şekil 6c). Onarımda kullanılan iplik renkleri bu kombinden hareketle belirlenmiştir. Daha sonrasında iğne ile görünür yama yapılarak belirlenen renklerdeki ipliklerle aşınan bölgeler dokunmuştur (Şekil 7a ve Şekil 7b). Üründe meydana gelen aşınmalar kapatılmıştır.

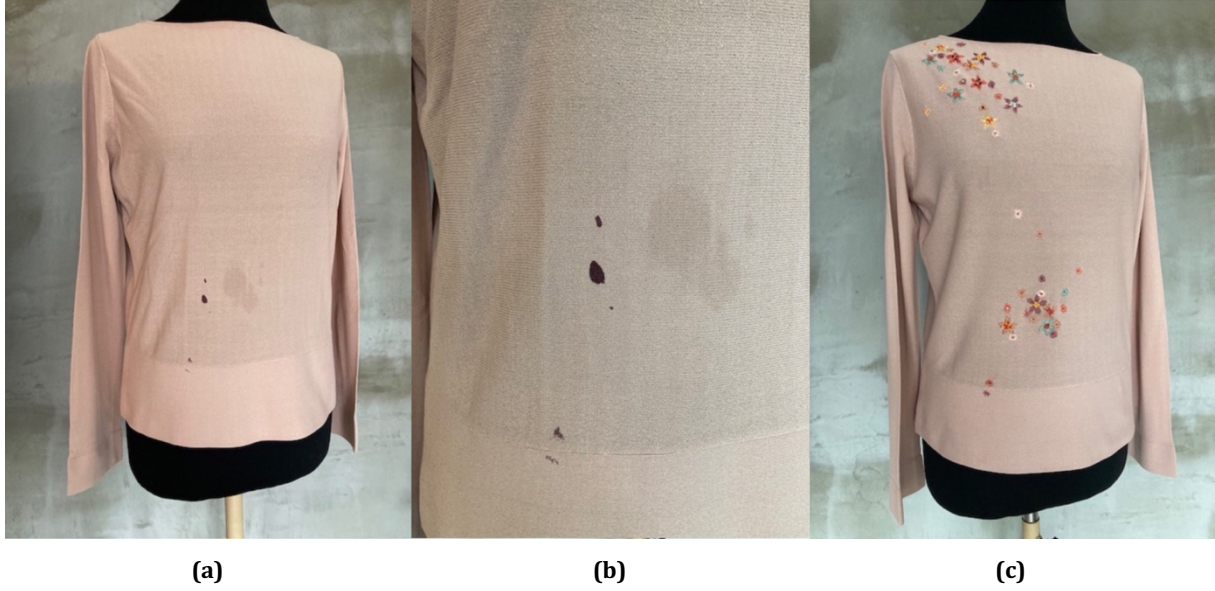

Şekil 6. a) Canan Hancıoğlu'na ait ceketin onarımdan önceki görünümü (G. Bursalıgil kişisel arşivi, 2021). **b)** Ceketin deformasyonlarına dair detay görünümü (G. Bursalıgil kişisel arşivi, 2021). **c)** Canan Hancıoğlu'nun renk referansı için paylaştığı fotoğrafı (Hancıoğlu, 2010).

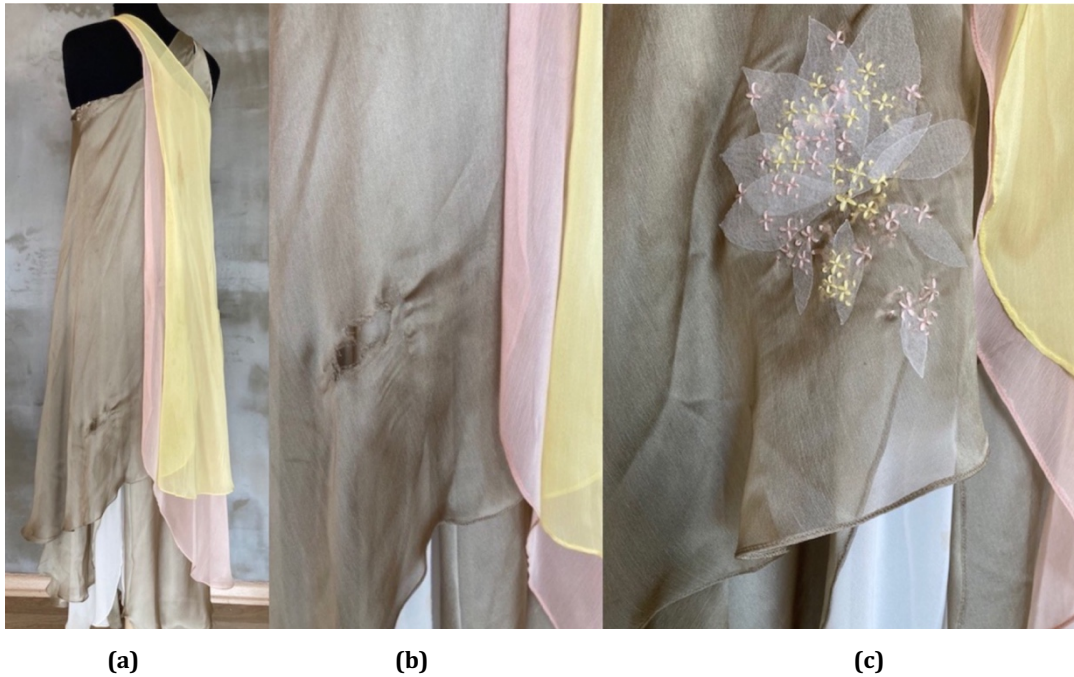
Şekil 7. a) Canan Hancıoğlu'na ait ceketin iğne ile görünür yama tekniğinin kullanıldığı final görünümü (A. A. Öneme kişisel arşivi, 2021). **b)** Canan Hancıoğlu'na ait ceketin görünür onarımına dair detay görünümü (A. A. Öneme kişisel arşivi, 2021).

Canan Hancıoğlu'na ait triko kazakta oje ve yağ lekeleri oluşmuştur (Şekil 8a). Bu uygulama öncesinde onarımda kullanılacak renklere kazağın sahibi ile birlikte karar verilmiştir. Ne kadar yoğun bir görüntü ile karşılaşmak istediği örnekler gösterilerek belirlenmiştir. İşleme yapılarak iğne ile yama tekniği kullanılmış, oje ve yağ lekeleri ortadan kaldırılmaya çalışılmıştır (Şekil 8b).

Şekil 8. a) Canan Hancıoğlu'na ait triko kazağın lekeli alanlarına dair görünümü (G. Bursalgil kişisel arşivi, 2021). **b)** Triko kazaktaki deformasyonun detay görünümü (G. Bursalgil kişisel arşivi, 2021). **c)** Görünür onarım uygulamasının final görünümü (G. Bursalgil kişisel arşivi, 2021).

Canan Hancıoğlu'na ait elbisenin arka sol alt kısmında yanık ve yırtık oluşmuştur (Şekil 9a ve Şekil 9b). Bu görünür onarım çalışmasında, elbisedeki renklere uyumlu olacak şekilde Anchor, DMC muline iplikler ve yamada kullanmak üzere %100 polyester yoryo şifon kumaş kullanılmıştır. Parça kumaş çiçek şekli oluşturacak şekilde kesilerek tasarlanmış ve deforme alanları kapatacak şekilde üzerine sashiko dikişi tekniği yapılarak uygulanmıştır (Şekil 9c).

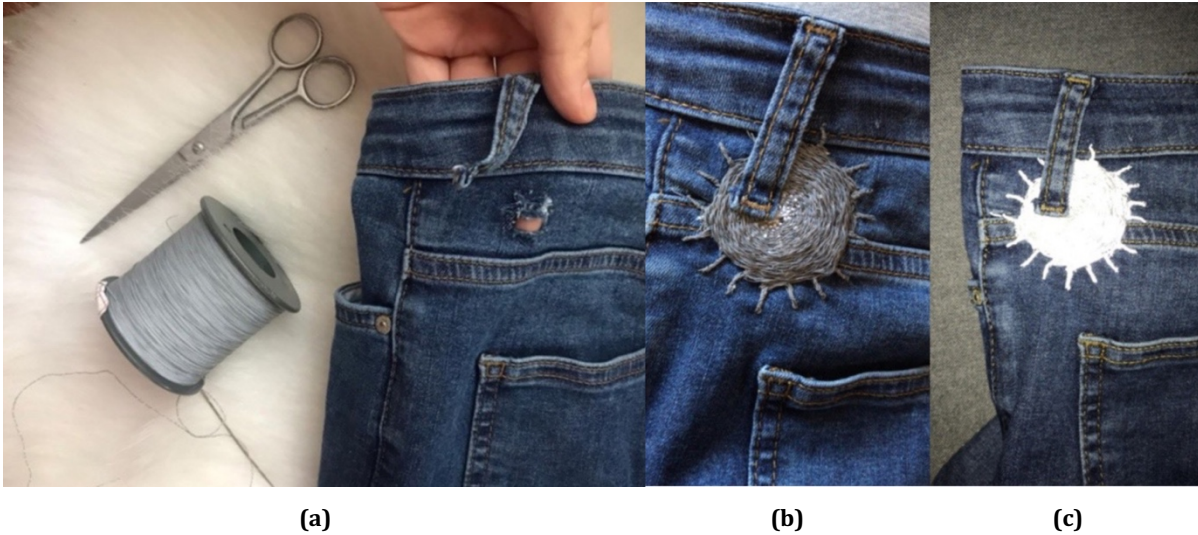
Şekil 9. a) Canan Hancıoğlu'na ait elbisenin arka kısmındaki deformasyona dair görünüm (A. A. Öneme kişisel arşivi, 2021). **b)** Deforme alanın detay görünümü (A. A. Öneme kişisel arşivi, 2021). **c)** Deforme alana uygulanan parça kumaş ile yama ve sashiko dikişi görünümü (A. A. Öneme kişisel arşivi, 2021).

Aytül Akdoğan Öneme'ye ait çorabın taban ve topuk kısımlarında aşınmalar oluşmuştur (Şekil 10a). Bu çalışmada, tabanda ortalama 2'cm ve topuk kısmında ortalama 3'cm olan aşınmış alanlar yün örgü ipi ve yorgan iğnesi kullanılarak iğne ile görünür yama tekniği uygulanması ile onarılmıştır (Şekil 10b ve Şekil 10c). Belirlenen teknik ve malzeme özelliği ile onarılan kısımlarda çorabın kendi tuşesine uygun bir yumuşaklık elde edilmiştir.

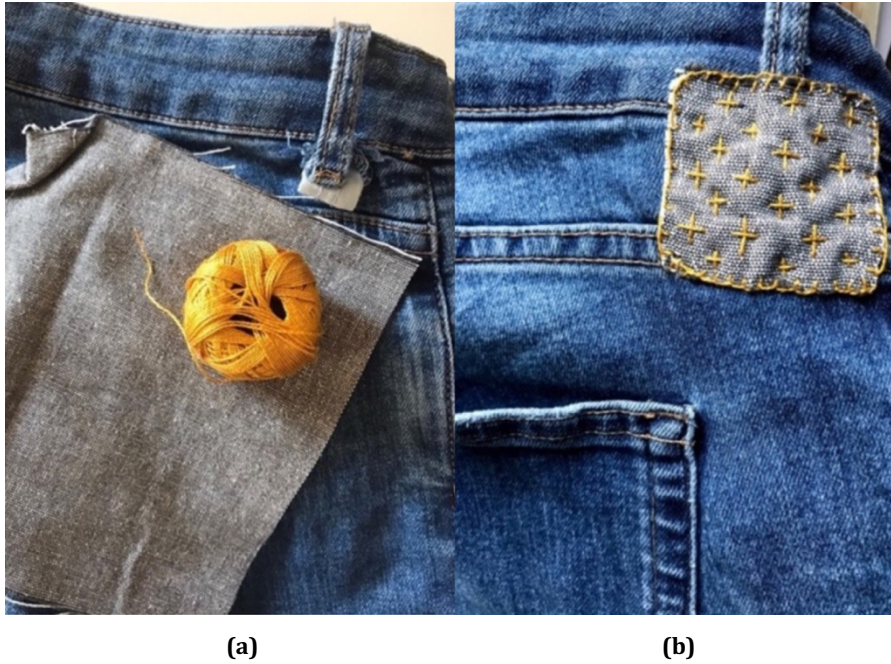
Şekil 10. a) Aytül Akdoğan Öneme'ye ait çorabın aşınmış görünümü (A. A. Öneme kişisel arşivi, 2021). **b)** Onarımda kullanılan malzemeler (A. A. Öneme kişisel arşivi, 2021). **c)** Deforme olmuş çorabın onarımı tamamlanmış görünümü (A. A. Öneme kişisel arşivi, 2021).

Aytül Akdoğan Öneme'ye ait denim pantolonda kullanıma bağlı olarak kemer köprü altında yırtık oluşmuştur (Şekil 11a). Bu görünür onarım çalışmasında, yırtılan kısım reflektör iplik ile dairesel şekilde onarılmıştır (Şekil 11b). Reflektör iplik seçimi ile görünür onarım uygulamasının daha da dikkat çekici hale getirilmesi amaçlanmıştır (Şekil 11c).

Şekil 11. a) Aytül Akdoğan Öneme'ye ait köprü altı yırtılmış denim pantolon ve kullanılan malzemeler (A. A. Öneme kişisel arşivi, 2021). **b)** Denim pantolondaki deformasyona iğne ile görünür yama tekniği uygulanmış görünümü (A. A. Öneme kişisel arşivi, 2021). **c)** Reflektör ipliğin ışık altındaki yansıma görünümü (A. A. Öneme kişisel arşivi, 2021).

Aytül Akdoğan Öneme'ye ait denim pantolonda kullanıma bağlı olarak kemer köprü altında yırtık oluşmuştur (Şekil 12a). Bu görünür onarım çalışmasında, yırtılan kısım parça kumaş üzerine sashiko dikişi tekniği uygulanarak onarılmıştır (Şekil 12b).

Şekil 12. a) Aytül Akdoğan Öneşe'ye ait denim pantolonun onarımında kullanılan malzemeler (A. A. Öneşe kişisel arşivi, 2021). **b)** Denim pantolonun onarılmış görünümü (A. A. Öneşe kişisel arşivi, 2021).

5. Sonuç

Hızlı modağa bağılı olarak bir giysinin üretilirken ilk adımından son adımına kadar harcanan efor, kaynak ve emeğe dair yitirilen toplumsal bilinç ve çevresel farkındalık; yavaş moda kavramı ile yeniden kazandırılmaya çalışılmaktadır. Bu bilinç ve farkındalık; giydiğimiz giysilerin kullanım öncesi ve sonrasındaki sorumluluklarımızın farkına varmaktır. Bu doğrultuda giysilerde görünür onarım tekniklerinin kullanılması ürünlerin kullanım ömürlerini uzatma konusunda etkin çözümler sunmaktadır. Görünür onarım teknikleri gibi farklı uygulamalar sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir moda kavramları için yeni olasılıklar yaratmaktadır. Ayrıca bireysel çabaların da en az endüstriyel atılımlar kadar etkili olmasını mümkün kılabilir. Onarım yapılarak bir giysinin ömrünün uzatılması sıradan ve basit olarak görülmemelidir. Herkesin ulaşabileceği, çevresel ve ekonomik olarak farklı boyutlarda önemi olan bir yaklaşımdır. Çevresel ve beşerî etkileri azaltabilmek için bu konuya bütünüyle yaklaşarak, görünür onarım gibi uygulamalarla moda endüstrisinin daha yavaş ve sürdürülebilir olmasına katkı sağlanabilmektedir.

Görünür onarım teknikleri, sürdürülebilirlik kavramı altında yeni bir anlam kazanmıştır. Giysinin geçmiş hikayesine yönelik izleri gözler önüne sermektedir. Görünür onarım yapılmış giysiler, kişiselleştirilmiş bir eşyaya dönüşme sürecini görsel olarak anlatırken uygulayan kişi ile giysi arasında bağ kurmaktadır. Bu uygulamalar gerçekleştirilirken her uygulayıcı da bir tasarımcı rolü üstlenebilmektedir.

Onarım kavramı altında görünür onarımın fark yaratmayan ve pek de önemli olmayan bir uygulama olduğuna dair kanının aksine sürdürülebilirlik kavramı altında incelendiğinde görünür onarım teknikleri ile tatmin edici sonuçlar elde edilebildiği görülmüştür. Bu makale dahilinde, üç bireyin giysilerinde görünür onarım teknikleri ile kişiselleştirme çalışmaları yapılmıştır. Kişiselleştirme çalışmalarında gerçekleştirilen iğne ile görünür yama tekniği çatısı altında; nakış, işleme, dokuma (iğne ile) uygulamaları, parça kumaş ve sashiko dikişi teknikleri ile elde edilen sonuçların tatmin edici olduğu gözlemlenmiştir. Sonuçlardan memnun kalan giysi sahipleri giysilerini bu şekilde giymeye devam edeceklerini belirtmişlerdir. Onarımdan önce giysilerin sahipleri ile birlikte verilen iplik, renk ve uygulama tekniği kararları ortaya çıkan sonuçta tek bir malzemenin veya rengin değiştirilmesinin bile ne kadar önemli olduğunu gözler önüne sermiştir. Aynı teknikler kullanılmasına rağmen giysi türü, deformasyon yeri ve türü, onarım türü, onarımda kullanılan malzeme rengi ve türü gibi parametrelerin önemi yapılan uygulamalar ile tespit edilmiştir. Onaran kişinin de hayal gücü, kişisel tercihi ve zevkleri, onarım için ayrılan zaman, yetenek gibi detayların da sonuca doğrudan etki eden ölçütler olduğu anlaşılmıştır. Yapılan çalışmalarda tek bir teknik uygulansa dahi birçok farklı tasarım elde edilebilmesi sağlanarak, görsel ve estetik çeşitliliğe imkân sağlandığı tespit edilmiştir.

Üretim modelleri açısından görünür onarım tekniklerinin desteklenmesi, geliştirilmesi mevcut giysi kültürünü etkileyerek giyim anlayışımızda toplumsal değişiklikler sağlayabilir. Birçok çevre dostu iş modeli üretimin ve ham maddelerin sürdürülebilirliği gibi konuları hedeflerken, konuya farklı bir bakış açısı getirmekte olan görünür onarım teknikleri kaynak tüketimi oluşturmada etkin bir atık yönetimine fırsat yaratarak, aşırı tüketim ve atık oluşturulması konularına alternatif çözüm önerileri oluşturmaktadır. Bireylerin giysi kullanımlarındaki tercihleri, sürdürülebilirlik ve toplumsal giysi kültürünü doğrudan etkileyebilmektedir. Dolayısıyla giysilerin kullanım ömürlerine olumlu etkisi olan görünür onarım gibi uygulamalar, ekolojik sürdürülebilirlik ve atık yönetimi gibi konular açısından da güçlü bir alternatif sunarak sürdürülebilir ve kişiselleştirilmiş biricik giysi ürünleri oluşturmayı sağlayabilmektedir.

Kaynakça

- Bursalıgil, G. (2019). Giysi tasarımında sıfır atık yöntemlerinin ve uygulamalarının incelenmesi. *International Journal of Interdisciplinary and Intercultural Art*, 4 (7), 81-100. 10.29228/ijia.7.75.
- Boro–*The fabric of life* [Exhibition]. (2013). Domaine de Boisbuchet, Charente, France. <https://www.boisbuchet.org/exhibitions/boro-the-fabric-of-life/>
- Botta, V. & Cabral, I. (2021, April). Durable, repairable and mainstream: How ecodesign can make our textiles circular (Environmental Coalition on Standards (ECOS) Report). <https://ecostandard.org/wp-content/uploads/2021/04/ECOS-REPORT-HOW-ECODESIGN-CAN-MAKE-OUR-TEXTILES-CIRCULAR.pdf>
- Chapman, J. (2005). *Emotionally durable design: Objects, experiences & empathy*. Earthscan.
- Cline, E. (2012). *Overdressed: The shockingly high cost of cheap fashion*. Penguin Publishing.
- Connor Crabb, A., & Rigby, E. D. (2019). Garment quality and sustainability: A user-based approach. *Fashion Practice*, 11 (3), 346-374. 10.1080/17569370.2019.1662223
- Fletcher, K. (2008). *Sustainable fashion and textiles: Design journeys*. Earthscan.
- Fletcher, K. & Grose, L. (2012). *Fashion and sustainability: Design for change*. Laurence King.
- Fletcher, K. (2013). *Local Wisdom*. <http://localwisdom.info/craft-of-use>
- Futatsuya, A. [@upcyclestitches]. (2020, 15 Şubat). *I will be visiting QuiltCon 2020- Newsletter Sent from Upcycle stitches LLC. Since Upcycle Stitches is a single-member business, I would* [Fotoğraf]. Pinterest. <https://tr.pinterest.com/pin/218002438201033445/>
- Gracey, F. & Moon, D. (2012). Valuing our clothes: The evidence base (Waste & Resources Action Program Report, Project code. RRC-001). <https://docplayer.net/20965846-Valuing-our-clothes-the-evidence-base.html>
- Gwilt, A. (2020). Fashion and sustainability: Repairing the clothes we wear. In M. Barnard (Ed.), *Fashion theory: A reader* (pp. 188-200). Routledge.
- Hancıoğlu, C. (2010). *Canan Hancıoğlu'nun renk referansı için paylaştığı fotoğrafı* [Fotoğraf], İstanbul.
- Hayes, C. & Seaton, K. A. (2020, August 1-5). *A two-dimensional introduction to sashiko* [Workshop Paper]. Bridges Bridges Math Art Conference 2020, Online. <https://archive.bridgesmathart.org/2020/bridges2020-517.html>
- Juniper, A. (2003). *Wabi sabi: The Japanese art of impermanence*. Tuttle Publishing.
- Jones, L. & Girouard, A. (2021, June 22-23). *Patching textiles; insights from visible mending educators on wearability, extending the life of our clothes, and teaching tangible crafts* [Online Conference], C&C '21: Creativity and Cognition, Virtual Event, Italy.
- Kanışkan, E. (2018). Kintsugi: Yara izlerinin güzelliği. *Ulakbilge Sosyal Bilimler Dergisi*, 6 (21), 161-178. 10.7816/ulakbilge-06-21-03
- Kipöz, Ş. (2020). *Modada Yavaşlık*. Yeni İnsan Yayınevi.
- Keulemans, G. (2016). The Geo-cultural conditions of Kintsugi. *The Journal of Modern Craft*, 9 (1), 15-34. 10.1080/17496772.2016.1183946

- Keith, S. & Silies, M. (2015). New life luxury: Upcycled Scottish heritage textiles. *International Journal of Retail & Distribution Management*, 43(10/11), 1051-1064. 10.1108/IJRDM-07-2014-0095
- König, A. (2013). A stitch in time: Changing cultural constructions of craft and mending. *Culture Unbound Journal of Current Cultural Research*, 5 (4), 569-585. 10.3384/cu.2000.1525.135569
- Laitala, K. & Klepp, I. G. (2018). Care and production of clothing in Norwegian homes: Environmental implications of mending and making practices, *Sustainability*, 10 (8), 1-20. 10.3390/su10082899
- Lapolla, K. & Sanders, E. B. N. (2015). Using cocreation to engage everyday creativity in reusing and repairing apparel. *Clothing and Textiles Research Journal*, 33, 183-198. 10.1177/0887302X15572877
- Lemire, B. (2005). Shifting currency: The culture and economy of the second hand trade in England, c. 1600–1850. In A. Palmer & H. Clark (Eds.), *Old clothes, new looks: Second-hand fashion* (pp. 29-47). Berg Publishers.
- Li, L. (2020). *Reviving boro: The transcultural reconstruction of Japanese patchwork* (Publication No. 28677729) [Doctoral dissertation], Royal Collage of Art. <https://www.proquest.com/openview/0946c7ff24c8f070ea70d75be70e02ce/1?pq-origsite=gscholar&cbl=2026366&diss=y>
- Marquez, J. (2018). *Make + mend*. Watson-Guption Publications.
- Meriç, D. ve Yıldırım, L. (2017, Nisan). *Yokluk/bolluk ve sürdürülebilirlik açısından zorunluluk kapsamında kırkyamanın kavramsal dönüşümü* [Konferans Bildirisi], II. Uluslararası Akdeniz'de Güzel Sanatlar Sempozyumu ve Kültür Sanat Çalıştayı, Antalya, Türkiye. https://www.researchgate.net/publication/324168808_YOKLUK_BOLLUK_VE_SURDURULEBILIR_LIK_ACISINDAN_ZORUNLULUK_KAPSAMINDA_KIRKYAMANIN_KAVRAMSAL_DONUSUMU_THE_CONCEPTUAL_TRANSFORMATION_OF_PATCHWORK_IN_THE_CONTEXT_OF_SHORTAGE_ABUNDANCE_AND_NECESSITY_IN_TERMS
- Niinimäki, K. (2013). *Sustainable fashion: New approaches*. Aalto University Publication.
- Niinimäki, K., Peters, G., Dahlbo, H., Perry, P., Rissanen, T. & Gwilt, A. (2020). The environmental price of fast fashion. *Nature Reviews Earth & Environment*, 1, 189–200. 10.1038/s43017-020-0054-x
- Norcross, D. (2021). *Dan Norcross'a ait ceketin kol kısmında görülen yanık sonucu oluşmuş deformasyon* [Fotoğraf, Özde Bursalıgil], İstanbul.
- Özpulat, F. (1994). Geleneksel kültürümüzde kırkpare. *Tekstil ve Mühendis*, 8 (45-46), 37-41.
- Repair Café. (t.y.). *What is a repair café?*, Nisan 27, 2022. <https://www.repaircafe.org/en/about/>
- Rodabaugh, K. (2018). *Mending matters*. Abrams.
- Sakalyte, V., Cassidy, T. & Holroyd, A. (2017). Designing an educational tool to revitalise woven textile mending. *Research Journal of Textile and Apparel*, 21 (4), 242-262. 10.1108/RJTA-06-2017-0027
- Sashi.co. (t.y.). Introduction to sashiko. <https://en.sashico.com/introduction-to-sashiko/>
- Shaver, C. (1992, September 24–26). *Sashiko: A stitchery of Japan* [Symposium Article], Textiles in daily life: Proceedings of the third biennial symposium of the textile society of America, Lincoln, NE, United States. <https://digitalcommons.unl.edu/tsaconf/584/>
- Sustainable Hackney. (t.y.). About sustainable hackney. Nisan 27, 2022, <https://sustainablehackney.org.uk/about-us>
- Suzuki, N. (2021). *Wabi sabi: The wisdom in imperfection*. Tuttle Publishing.
- Sürdürülebilir Moda Lisani. (2021a). Görünür Onarım. Nisan 25, 2022, <https://www.surdurulebilirmodalisanı.com/gorunuronarım>
- Sürdürülebilir Moda Lisani. (2021b). Sürdürülebilir Moda. Nisan 25, 2022, <https://www.surdurulebilirmodalisanı.com/surdurulebilirmoda>
- Takano H. (2015). *Japanese quilting*. Batsford Publications.
- Tenaraido. (t.y.). *Akoshi Yuuka'ya ait iğne ile yama* [Fotoğraf]. www.tenaraido.jp/ohanashi/column28/

- The Goods. (t.y.). *Repair wool sweater* [Fotoğraf]. <https://www.uncommongoods.com/blog/2013/repair-wool-sweater/>
- Townsend, K. (2011). The denim garment as canvas: Exploring the notion of wear as a fashion and textile narrative. *Cloth and Culture*, 9(1), 90-107. 10.2752/175183511x12949158771554
- Türk Dil Kurumu [TDK]. (t.y.). Onarım. İçinde *Güncel Türkçe Sözlük*. Erişim Tarihi: Ekim 10, 2021, <https://sozluk.gov.tr>
- TDK. (t.y.). Yama. İçinde *Güncel Türkçe Sözlük*. Erişim Tarihi: Ekim 10, 2021, <https://sozluk.gov.tr>
- Türkmen, N. (2009). *Tekstil ve moda tasarımı açısından sürdürülebilirlik ve dönüşüm* (Tez No. 231443) [Doktora tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi]. Ulusal Tez Merkezi.
- Türkmen, N., ve Çirakoğlu, İ. S. (2019). Giyim sektöründe paylaşım ekonomisi ve sürdürülebilirlik. Açık Alan Sanat ve Tasarım Yazıları: *Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Hakemli Dergisi*, 1 (0), 115-136.
- Twigger Holroyd, A. (2016). Perceptions and practices of dress-related leisure: Shopping, sorting, making and mending. *Annals of Leisure Research*, 19 (3), 275-293. 10.1080/11745398.2015.1111148
- Van Deijnen, T. (t.y.). *Tom of Holland* [Blog]. Nisan 23,2022, <https://tomofholland.com>
- Visible mending. (t.y.). *Visible mending is growing*. <https://visiblemending.com/pages/whys-it-got-to-be-visible>
- Von Busch, O. (2017). *Moda Praksisi* (D. Kılıç, Çev.). Yeni İnsan Yayınevi.
- Waste & Resources Action Program (WRAP). (2017). Valuing our clothes: The coat of UK fashion (Report). <https://wrap.org.uk/resources/report/valuing-our-clothes-cost-uk-fashion>